

บทที่ 1

โรคติดเชื้อในโรงพยาบาล

ผศ.กำธร มาลาธรรม
ผศ.ศิริลักษณ์ อภิวัฒน์ชัย

การติดเชื้อในโรงพยาบาล (Healthcare-associated infection) คือ การติดเชื้อซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้ป่วยได้รับเชื้อหรือ พิษของเชื้อ (toxin) ขณะรับการรักษาในโรงพยาบาลโดยที่ผู้ป่วยไม่มีการติดเชื้อมาก่อน หรือการติดเชื้อมันไม่อยู่ในระยะฟักตัวของโรค และผู้ป่วยส่วนใหญ่รับการรักษาในโรงพยาบาลตั้งแต่ 48 ชั่วโมงขึ้นไป นอกจากนั้น ถ้าผู้ป่วยมีการติดเชื้อชนิดเดิมที่ตำแหน่งใหม่ขณะรักษาในโรงพยาบาล¹ หรือมีการติดเชื้อที่ตำแหน่งเดิมและมีสาเหตุจากเชื้อตัวใหม่ โดยอาการ อาการแสดง และผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการชี้ว่า การติดเชื้อครั้งก่อนหน้านั้นหายแล้วถือว่าเป็นการติดเชื้อที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลครั้งใหม่

วัตถุประสงค์ของการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ เพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย บุคลากรและญาติผู้ป่วย รวมทั้งการลดการปนเปื้อนของสิ่งแวดล้อม บุคลากรในทีมสุขภาพทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องในการลดการติดเชื้อ โดยต้องพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องและเพิ่มความปลอดภัยให้กับผู้ป่วย การป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาลจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานหรือคุณภาพของการดูแลรักษาผู้ป่วยและยังเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของคุณภาพการบริการของโรงพยาบาล²

องค์ประกอบที่สำคัญของงานป้องกันและควบคุมการติดเชื้อต้องมี 8 ประการดังต่อไปนี้^{2,3}

1. การเฝ้าระวังการติดเชื้อในโรงพยาบาล (surveillance of nosocomial infections) หมายถึง การติดตามสังเกตการณ์การติดเชื้อในโรงพยาบาลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยต้องมีการบริหารจัดการข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสมและเชื่อถือได้
2. การกำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติ (setting and recommending policies and procedures) คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อต้องกำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติต่างๆ ในการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อพร้อมทั้งปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจุบันและผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติตามได้
3. การกำกับดูแลให้บุคลากรปฏิบัติตามมาตรฐานหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นสากล (compliance with regulation and guidelines) บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับการป้องกัน และควบคุมการติดเชื้อสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ทั้งทางด้านบุคลากรและนโยบาย รวมทั้งการประสานงาน หรือให้ความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวกับการรายงานข้อมูลโรคติดเชื้อในชุมชน และการควบคุมการแพร่กระจายโรคติดเชื้อชนิดต่างๆ
4. การดูแลสุขภาพของบุคลากร (employee health) คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อควรมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาล บางส่วนต้องประสานกับบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านนี้โดยตรง (the facility's employee health) เช่น การให้วัคซีนตัวอักเสบ บี การตรวจหาการติดเชื้อวัณโรคแบบแฝง (latent TB) ด้วยการทดสอบทางผิวหนัง โดยใช้ Purified Protein derivative (PPD) ในบุคลากร การดูแลสุขภาพบุคลากรเมื่อได้รับอุบัติเหตุสัมผัสเลือดและสิ่งคัดหลั่งของผู้ป่วย และโรคติดเชื้อต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบุคลากร เป็นต้น

5. การป้องกันการติดเชื้อและการแพร่กระจายเชื้อ (direct intervention to prevent transmission of infectious diseases) คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อของทุกโรงพยาบาลควรมีความสามารถจำแนกหรือสืบค้นการระบาดของโรคติดเชื้อในโรงพยาบาล และสอบสวนการระบาดของโรค ติดตามและวางมาตรการในการควบคุมการติดเชื้อได้อย่างเหมาะสม ทั้งในสถานการณ์ที่มีการระบาด และสถานการณ์ปกติ

6. การให้ความรู้แก่บุคลากร (education and training of healthcare workers) ควรมีการพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อให้แก่บุคลากรในโรงพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ส่วนพยาบาลควบคุมการติดเชื้อควรมีความรู้พื้นฐานทางด้านระบาดวิทยาและโรคติดเชื้อต่างๆ และมีการแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

7. การพัฒนาคุณภาพการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ (Performance improvement) เพื่อเพิ่มความปลอดภัยของผู้ป่วยและพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร³

8. การจัดการทรัพยากรบุคคลเกี่ยวกับการควบคุมการติดเชื้อ (infection control resources) เพื่อให้การดำเนินงานการควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาลมีประสิทธิภาพ ทุกโรงพยาบาลต้องมีพยาบาลควบคุมการติดเชื้อ (infection control nurse) ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการพยาบาลควบคุมการติดเชื้อเป็นผู้รับผิดชอบ และมีจำนวนที่เพียงพอกับขนาดของโรงพยาบาล การดำเนินงานป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาลเกี่ยวข้องกับบุคลากรในทีมสุขภาพทุกส่วน จึงต้องอาศัยการประสานงานซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาลนั้นประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย เช่น แพทย์ พยาบาลควบคุมการติดเชื้อ หัวหน้าหรือผู้ทำหน้าที่แทนจากฝ่ายการพยาบาล หัวหน้าหน่วยจุลชีววิทยา หรือผู้แทน หัวหน้าหน่วยเภสัชกรรมหรือผู้แทน และกลุ่มงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หัวหน้าหน่วยบริการผ้าหน่วยเวชภัณฑ์ปลอดเชื้อ และหน่วยทำความสะอาด

การควบคุมการติดเชื้อดำเนินการโดยคณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ ซึ่งมีพยาบาลควบคุมการติดเชื้อ เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการสำรวจข้อมูลการติดเชื้อของผู้ป่วยและบุคลากร ตลอดจนกำหนดนโยบายการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ นอกจากนี้ บทบาทของบุคลากรในทีมสุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การป้องกันและควบคุมการติดเชื้อประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะพยาบาลเป็นผู้ปฏิบัติ การพยาบาลที่ต้องสัมผัสกับผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ หากบุคลากรในทีมสุขภาพไม่ให้ความสำคัญ และไม่ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการติดเชื้อ เช่น การล้างมือ และเทคนิคปราศจากเชื้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วย รวมถึงการขาดการดูแลความสะอาดของสิ่งแวดล้อม ผู้ป่วยและตัวบุคลากรเองย่อมมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลได้

เอกสารอ้างอิง

1. Centers for Disease Control and Prevention.CDC/NHSN Surveillance Definitions for Specific Types of Infections [internet].January 2014[cited 2014 Jun 15]. Available from:http://www.cdc.gov/nhsn/PDFs/pscManual/17pscNosInfDef_current.pdf
2. ศิริลักษณ์ อภิวัฒัญชัย, ถนอมวงศ์ มัณฑจิตร, กำธร มาลาธรรม. การป้องกันและควบคุมการติดเชื้อในโรงพยาบาล. ราชวิทยาลัยพยาบาลสาร 2552; 15(1):98-110.
3. Fried C, Curchoe R, Foster M, Hirji Z, Krytofiak S, Lark RL,et al. APIC/CHICA-Candada Infection Prevention, Control, and Epidemiology: Professional and Practice Standards. AJIC2008;36(6):385-389